

УДК 334

С. М. Ніколаєнко,
асистент кафедри обліку і аудиту, Національний університет харчових технологій, м. Київ

ФАКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ РОЗВИТКУ КЛАСТЕРІВ

S. Nikolaienko,
assistant of the department of accounting and auditing, the National University of Food Technologies m. Київ

FACTORS INCREASING THE COMPETITIVENESS OF UKRAINE'S REGIONS THROUGH THE DEVELOPMENT OF CLUSTERS

У статті розглянуто складові конкурентоспроможності та проведено ранжування областей України за рівнем конкурентоспроможності за результатами 2012—2013 років, розрахованим за методикою Всесвітнього економічного форуму. Автором визначено роль конкурентоспроможності регіонів в розвитку економіки країни, що для будь-якої країни набуває все ширшого значення. На основі досвіду розвинутих країн побудовано систему оцінки конкурентоспроможності регіонів, а саме індекс глобальної конкурентоспроможності (ІГК). На основі складових ІГК, проведено поділ країн за стадіями розвитку. В статті проаналізовано складові даного показника та визначено їх пріоритетність для підприємств АПК та переробної промисловості.

The article deals with the components of competitiveness rankings and held regions of Ukraine in terms of competitiveness results 2012—2013, calculated by the method of the World Economic Forum. The author defines the role of regional competitiveness in the economy, that any country is becoming wider significance. Based on the experience of developed countries based system for assessing the competitiveness of regions, namely the Global Competitiveness Index (GCI). Based on the components of the GCI spent separation of the stages of development in the analyzed components of the given parameter and set their priorities for agricultural enterprises and the processing industry.

Ключові слова: кластер, конкурентоспроможність, складові конкурентоспроможності.
Key words: cluster, competitiveness, components of competitiveness.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Світові тенденції розвитку світової економіки показують, що значно зростає роль укрупнення бізнесу та різного роду інтеграцій. У розвинутих країнах така прогресивна форма об'єднання підприємств, як кластер зарекомендувала себе як ефективний спосіб підвищення конкурентоспроможності підприємства, галузі та регіону в цілому. Утворення та розвиток промислових кластерів, зокрема в харчовій промисловості, може стати відправною точкою до інноваційно спрямованої економіки України, яка буде базуватися на використанні людського, наукового, технічного потенціалу нашої держави. Розвиток кластерів може вирішити ряд соціальних, наукових та економічних проблем, які сьогодні намагається подолати Україна. Для подальшого вивчення кластерів потрібно дослідити конкурентоспроможність регіонів України та визначити перспективні регіони для створення кластерів.

Усе частіше вчені схилиються до думки, що розвиток країни є результатом ефективного розвитку його окремих регіонів. Для розробки сценарію розвитку окремого регіону потрібне детальне вивчення його конкурентних переваг та факторів, які затримують цей розвиток.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

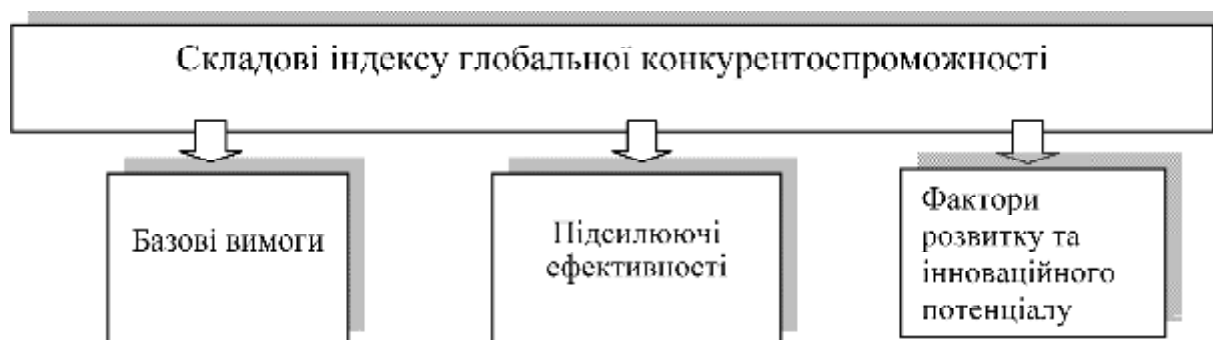
Багато вчених, зокрема Петухова О.М., Богма О.С., Геєць В.М., Семиноженко В.П., Портер М. та інші займалися вивченням взаємозалежності рівня конкурентоспроможності підприємства від створення різноманітних об'єднань та економічних структур. Останнім часом все більше уваги приділяється вивченню розвитку конкурентоспроможності регіонів. Актуальним залишається питання вивчення чинників, від яких залежить рівень розвитку регіону.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Таким чином, необхідно проаналізувати рейтинг областей України за рівнем їх конкурентоспроможності, визначити можливі фактори розвитку регіонів, що сприятимуть розробленню та реалізації ефективних стратегій і підвищенню всіх макро- та мікроекономічних показників.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У сучасних умовах передумовою розвитку економіки країни є розвиток певних галузей та регіону в цілому. Для розрахунку динаміки економічного розвитку регіонів, України зокрема, використовують індекс глобальної конкурен-

Рис. 1. Групи показників, що формують індекс глобальної конкурентоспроможності

тоспроможності (англ. The Global Competitiveness Index), який являє собою глобальне дослідження і супроводжуючий його рейтинг країн світу за показником економічної конкурентоспроможності [1]. Розрахований за методикою Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), заснований на комбінації загальнодоступних статистичних даних і результатів глобального опитування керівників компаній — великого щорічного дослідження, яке проводиться ВЕФ разом з мережею партнерських організацій — провідних дослідницьких інститутів і організацій у країнах, аналізованих у звіті. Дослідження цього показника проводиться з 2004 року і на сьогодні представляє найповніший комплекс показників конкурентоспроможності по різних країнах світу [1].

Для визначення індексу глобальної конкурентоспроможності використовується велика кількість змінних. Так, в 2012 році їх налічувалося 115, а в 2013 році 116, які формують 12 складових. До них відносяться: інституції, інфраструктура,

макроекономічне середовище, охорона здоров'я і початкова освіта, вища освіта і професійна підготовка, ефективність ринку товарів і послуг, ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, технологічна готовність, розмір ринку, рівень розвитку бізнесу, інновації. Ці складові доцільно згрупувати в три великі групи: базові вимоги, підсилюючі ефективності та фактори розвитку та інноваційного потенціалу (рис. 1).

Такий розподіл є підставою для визначення порогових критеріїв класифікації країн за стадіями розвитку (табл. 1).

У таблиці 1 "Порогові критерії класифікації країн за стадіями розвитку" наведено порогові критерії класифікації країн за стадіями розвитку та наведено кількість країн за 2012 та 2013 роки, які відповідають певній стадії розвитку.

Світовий досвід показує, що інноваційний шлях розвитку є найбільш ефективним, саме тому в статті хотілося б більш детально розглянути такий блок складових конкурентоспро-

Таблиця 1. Порогові критерії класифікації країн за стадіями розвитку %

	Факторна орієнтація, %	Перехід від першої до другої стадії, %	Орієнтованість на ефективність, %	Перехід від другої до третьої стадії, %	Орієнтованість на інновації, %
Базові вимоги: - Інституції. - Інфраструктура. - Макроекономічне середовище - Охорона здоров'я і початкова освіта	60	40-60	40	20-40	20
Підсилюючі ефективності: - Вища освіта і професійна підготовка. - Ефективність ринку товарів і послуг. - Ефективність ринку праці. - Розвиненість фінансового ринку. - Технологічна готовність. - Розмір ринку	35	35-50	50	50	50
Фактори розвитку та інноваційного потенціалу: - Рівень розвитку бізнесу. - Інновації	5	5-10	10	10-30	30
ВВП на душу населення дол. США	< 2000	2000-2999	3000-8999	9000-17000	>17000
Кількість країн певної стадії розвитку в 2012	38	17	33	21	35
Кількість країн певної стадії розвитку в 2013	38	20	31	22	37

Джерело: Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2012, Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2012.

Таблиця 2. Рейтинг областей України за індексом конкурентоспроможності та "факторами розвитку та інноваційним потенціалом" за 2012 рік

Область (регіон)	Індекс конкурентоспроможності (рейтинг)	Фактори розвитку та інноваційного потенціалу	Рівень розвитку бізнесу	Рівень розвитку бізнес-кластерів	Бал
АРК	19	20	8	4	4,56
Вінницька	15	11	13	19	3,52
Волинська	11	16	15	26	3,26
Дніпропетровська	3	3	2	2	4,84
Донецька	4	1	1	1	5,25
Житомирська	25	26	24	23	3,27
Закарпатська	17	2	26	12	3,72
Запорізька	7	6	4	3	4,57
Івано-Франківська	21	15	19	7	4,23
Київ	1	7	11	15	3,66
Київська	5	14	14	24	3,24
Кіровоградська	26	13	9	13	3,70
Луганська	20	8	6	5	4,43
Львівська	10	19	23	10	3,92
Миколаївська	14	9	20	22	3,33
Одеська	6	18	16	8	4,05
Полтавська	9	12	10	9	4,05
Рівненська	12	13	7	16	3,60
Севастополь	8	4	12	6	4,34
Сумська	13	5	5	18	3,52
Тернопільська	23	22	22	21	3,41
Харківська	2	2	3	11	3,91
Херсонська	27	24	25	17	3,55
Хмельницька	22	23	18	25	3,23
Черкаська	18	21	17	14	3,71
Чернівецька	16	17	21	20	3,44
Чернігівська	24	27	27	27	2,93

Джерело: Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2012, Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2012.

можності, як "Фактори розвитку та інноваційного потенціалу", який складається з двох груп "рівень розвитку бізнесу" та "інновації".

Блок факторів "рівень розвитку бізнесу" включає в себе такі змінні: кількість місцевих постачальників, якість місцевих постачальників, рівень розвитку бізнес-кластерів, природа конкурентної переваги, ширина ланцюжка доданої вартості, контроль міжнародної дистрибуції, рівень розвитку виробничих процесів, рівень маркетингу, готовність делегування повноваження, ставка на професійне управління.

У блоці факторів "Інновації" досліджуються здатність до інновацій, якість науково-дослідних закладів, витрати компаній на НДДКР, співпраця університетів і бізнесу НДДКР, держзакупівлі високотехнологічної продукції, наявність наукових та інженерних кадрів, патенти на винаходи (на млн осіб), охорона інтелектуальної власності.

На наш погляд, для України є актуальним розвиток такої змінної, як "рівень розвитку бізнес-кластерів". Світовий досвід використання кластерів, як ефективного способу підвищення конкурентоспроможності підприємства, галузі, регіону в цілому показує позитивну динаміку для підприємств, які входять до його складу. Учасники кластеру мають розширений

доступ до нових технологій, що підвищує їх здатність швидко адаптуватися до потреб ринку.

Кластер (англ. cluster — скупчення) — об'єднання декількох однорідних елементів, які можуть розглядатися як самостійна одиниця, яка об'єднана певними якостями та ознаками [4].

Кластери охопили майже всі сфери економіки: виробництво, освіту, медицину тощо. Таке широке використання кластерів в світі, дає можливість припустити, що і для української економіки, яка знаходиться в стадії стагнації кластерна модель розвитку стане ефективною.

У таблиці 2 проведено ранжування областей України за індексом конкурентоспроможності та складовою "фактори розвитку та інноваційний потенціал" за 2012 рік.

У даній таблиці проведено ранжування регіонів України за їх конкурентоспроможністю в 2012 році. В 2012 році лідерами конкурентоспроможності в Ук-

раїні були Київ, Харківська, Дніпропетровська, Донецька та Київська області. Найменший рейтинг серед регіонів України належить Кіровоградській області.

Дослідження рейтингу областей України за індексом конкурентоспроможності та "факторами розвитку та інноваційним потенціалом" у 2013 році показано в таблиці 3.

У 2013 році лідируючі позиції утримали Київ, Харківська область. На три позиції піднялася Одеська область, четверте та п'яте місця зайняли Донецька та Дніпропетровська області відповідно. Слід відзначити, що показник факторів розвитку та інноваційного потенціалу зросли на 4 пункти.

Значно піднялися в національному рейтингу АРК (з 19 на 11 місце), Івано-франківська область (з 21 на 15) та Хмельницька область (з 22 на 13). Слід відмітити, що дані області значно піднялися в рейтингу регіонів за такою складовою конкурентоспроможності, як "рівень розвитку кластерів". Так АРК додала 1 пункт, Івано-франківська область 3 пункти, Хмельницька область 4 пункти.

У рейтингу національної конкурентоспроможності значно втратили свої позиції Чернівецька область (з 16 на 22) та Закарпатська область (з 17 на 20), одночасно втративши в "рівні

розвитку кластерів" 3 позиції та 2 відповідно.

Отже, на підставі складених таблиць ми проаналізували рейтинг складової конкурентоспроможності "Рівень розвитку бізнес кластерів", який є однією з 12 складових конкурентоспроможності "рівень розвитку бізнесу" та загального рейтингу регіону України за 2012—2013 роки.

За рейтингами, які побудовані на основі індексу глобальної конкурентоспроможності за 2012 та 2013 року Україна знаходиться на стадії орієнтації на ефективність, залишилось зробити два кроки до стадії орієнтації на інновації. Для досягнення цієї стадії потрібно, щоб були добре розвинута група факторів розвитку та інноваційного потенціалу.

**ВИСНОВКИ
І ПРОПОЗИЦІЇ**

Таким чином, дослідження економічної сутності кластерів та їх характерних особливостей дозволив нам відзначити, що створення кластерів є новими формами інтеграції підприємницьких структур. Аналіз розвитку кластерів в регіонах дозволив зауважити, що вони в багатьох випадках грають роль точок зростання. В процесі дослідження ми визначили, що лідируючі позиції належать Київській та Харківській областям. Для підвищення рейтингу конкурентоспроможності області, доцільним є розвиток інноваційної складової, яка включає в себе таку складову, як бізнес-кластери. В Україні передумови для створення та розвитку кластерів є у всіх сферах виробництва.

Література:

1. Вікіпедія — вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org>
2. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2012. Фонд [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.feg.org.ua>
3. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.feg.org.ua>
4. Войнаренко М.П. Концепція кластерів — шлях до відродження виробництва на регіо-

Таблиця 3. Рейтинг областей України за індексом конкурентоспроможності та "факторами розвитку та інноваційним потенціалом" за 2013 рік

Область (регіон)	Індекс конкурентоспроможності (рейтинг)	Фактори розвитку та інноваційного потенціалу	Рівень розвитку бізнесу	Рівень розвитку бізнес кластерів	Бал
АРК	11	11	5	3	4,62
Вінницька	16	13	14	16	3,71
Волинська	17	19	18	25	3,26
Дніпропетровська	5	3	3	2	4,85
Донецька	4	2	1	1	5,28
Житомирська	25	27	27	26	3,23
Закарпатська	20	25	26	14	3,8
Запорізька	8	10	6	8	4,34
Івано-Франківська	15	6	7	4	4,40
Київ	1	5	11	12	4,01
Київська	7	20	19	24	3,43
Кіровоградська	27	22	22	18	3,66
Луганська	21	15	17	5	4,39
Львівська	6	9	21	9	4,31
Миколаївська	19	16	23	15	3,47
Одеська	3	14	9	11	4,12
Полтавська	9	23	20	17	3,68
Рівненська	12	12	13	19	3,63
Севастополь	10	4	16	6	4,37
Сумська	14	8	4	22	3,52
Тернопільська	24	24	25	20	3,58
Харківська	2	1	2	10	4,16
Херсонська	26	17	12	7	4,34
Хмельницька	13	18	15	21	3,53
Черкаська	18	21	8	13	3,84
Чернівецька	22	7	10	23	3,43
Чернігівська	23	26	24	27	3,03

Джерело: Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2012, Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2012.

нальному рівні/ М.П. Войнаренко //Економіст. — 2000. — № 1. — С. 29—33.

5. Портер М. Конкуренція / Пер с англ./ М. Портер. — М.: Видавничий дім "Вільямс", 2002. — 496 с.

References:

1. The official site of wikipedia (2013), The Global Competitiveness Index, available at: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
  2. The official site of Fund "Effective Management"(2012), "Report on the competitiveness of regions of Ukraine 2013", available at: http://www.feg.org.ua/ru/cms/projects/studying_Ukraine_competitiveness.html (Accessed 2012).
  3. The official site of Fund "Effective Management"(2012), "Report on the competitiveness of regions of Ukraine 2013", available at: http://www.feg.org.ua/ru/cms/projects/studying_Ukraine_competitiveness.html (Accessed 2013).
  4. Voynarenko, M.P. (2000), "The concept of clusters — the path to revival production at regional level" Ekonomist, vol. 1, pp. 29—33.
  5. Porter, M. (2002), Konkurentsia [Competition], VD "Williams", Moscow, Russia.
- Стаття надійшла до редакції 12.02.2014 р.